

ТРЯБВА ДА СИ ПРИПОМНИМ, ЧЕ ОБРАЗОВАНИЕТО Е ОБЩЕСТВЕНО БЛАГО

Д-р Дейвид Еванс, президент на Американския университет в България,
прег Bulgaria ON AIR

Текст КОНСТАНТИН ТОМОВ / Фотография ИВАЙЛО ПЕТРОВ

Д-р Еванс, последната година бе вероятно най-предизвикателната в новата история на висшето образование у нас. Как се справи Американският университет с ограниченията на пандемията?

Най-голямото предизвикателство бе несигурността. Правителството основателно се опитваше да бъде предпазливо и постоянно променяше протоколите. Миналата година наистина бе трудна. Ние решихме да преминем към онлайн обучение още преди властите да го нарежат, защото искахме да гарантираме безопасността на нашата общност и да дадем на международните си студенти правото на избор дали искат да се приберат у дома, или да останат в кампуса. В крайна сметка това сработи - благополучно изпратихме студентите у дома и приключихме семестъра без прекъсвания.

През есента обаче имавме старателно съставен план за хибридно обучение, при което курсовете бяха разделени наполовина и се редуваха - едната половина присъстваше, другата участваше с видеоконференции. Това всъщност работеше добре и така продължи до ноември, когато правителството нареди прекратяване на присъствените занятия. За щастие начинът, по който бяхме организирали нещата, позволи незабавно да преминем към онлайн обучение.

По-голямото предизвикателство бе през пролетта,

защото залагахме на идеята, че рестрикциите ще отпаднат. Но правителството продължи да променя датата, да я отлага. В средата на февруари решихме, че просто не си струва, при положение, че семестърът приключва през май. Така че обявихме и остатък от него за онлайн обучение.

Не това искахме, разбира се. Най-хубавото нещо в нашия университет е чудесната общност, която сме създали тук, с множество активности и взаимодействие между преподаватели и студенти. За жалост няма как да ги имаме в момента.

Ще останат ли трайни промени в метода ви на работа след тази година?

Със сигурност научихме много. Осъществихме голяма част от ориентационния период за първокурсниците онлайн миналото лято, което сработи наистина добре, и ще го повторим.

Винаги сме имали трудности със студенти, които не успяват да получат навреме студентските си визи. Сега можем да им предложим хибридно или виртуално обучение за няколкото седмици, докато все още изчакват визата си.

Освен това ми се струва, че досега сме били твърде големи традиционалисти. В резултат преподаването ни изоставаше във въвеждането на новите технологии. Имаше известна съпротива срещу онлайн обучението, ►

► срещу видеоконференциите. Мисля, че това е вече минало.

В по-дългосрочна перспектива ще се появят интересни съчетания от курсове, които са отчасти присъствени, отчасти дистанционни. Например студентите ни по политически науки посещават Брюксел - и сега ще могат да продължат с останалите си занятия, дори когато са там за две седмици.

Не смятам, че някога ще се посветим изцяло на онлайн обучението. Това не е нашата област, а и не съм сигурен, че пазарът в този регион би го подкрепил. Но ще се възползваме от нещата, които научихме през тази година.

Тази година АУБГ навършва 30. Като погледнете назад, смятате ли, че университетът успя да изпълни целите, които си поставяха основателите му?

Мисля, че да. Със сигурност историята на България и Югоизточна Европа не се разви така, както се надяваха хората през 1989 или 1991. Но онава, с което най-много се гордеем тук, е успехът на нашите възпитаници. Много от тях вършат наистина важна работа в бизнеса, политиката и услугите. Нашите основатели целяха именно да осигурят добре образовани хора, които да подкрепят икономическото и културното развитие, да създадат бизнес общност, която да разбира как функционира капиталистическата икономика. Мисля, че постигнахме изключителен успех. Имаме множество възпитаници, които свършиха и вършат чудесна работа в тази посока.

Другото, което е хубаво и вероятно надхвърля очакванията на основателите, е разнообразието на студентското тяло. В различните години сме имали студенти от 33 до 38 държави - от Монголия, Грузия, централноазиатските републики... В началото на 90-те, когато е създаден университетът, бивша Югославия бе в разгара на наистина ужасяващ разпад. А ние имаме студенти от всичките ѝ бивши републики, които са тук заедно, учат заедно и заедно участват в нашата общност. Така че, що се отнася до изграждането на межкултурни връзки, мисля, че университетът е надхвърлил очакванията на създателите си.

Според рейтинговата система на Министерство на образованието за 2020, АУБГ се класира пръв в областта на обществените комуникации и информационните науки. Вие самият сте бил начело на факултета по английски език и журналистика в Джорджия. Как виждате сегашното състояние и бъдещето на медиите? За много хора промените в тях сред информационната революция са в основата на днешните проблеми на обществото.

Това е чудесен въпрос. Напоследък чета много за демокрацията, и всеки спор за нея неизменно има какво да каже и за медиите. Има два проблема. Първо, тези "сегрегирани" медийни екосистеми, които се появиха напоследък. Когато бях дете през 60-те и 70-те, в родината ми имаше три основни телевизионни мрежи и всеки получаваше новините си от тях. Сега е съвсем различно. Ако не искаш никога повече да чуеш консервативна гледна точка, или пък либерална гледна точка, можеш така да настроиш зрителските и читателските си навици, че тъкмо така да стане. Мисля, че това е много лошо. Със сигурност е по-лесно за хората да се затварят и никога никога да не оспорва възгледите им. Виждаме го в образованието, виждаме го в медиите, навсякъде.

Всеки създава свой собствен балон.

Да, и това е истинско предизвикателство. Има и нещо друго: големите медийни компании навремето проверяваха източниците си. Ако видиш нещо по NBC, можеш да разчиташ, че то е проверено за достоверност и надеждност на източниците. Много от сегашните информационни източници не правят нищо подобно, и затова има много дезинформация, която разделя хората. В ранните дни на интернет - средата и края на 90-те - хората наистина се надяваха, че информацията ще бъде демократизирана. Така и стана. Но не мисля, че образованието успя да догони тази информационна лавина и да научи хората как да я сортират. Ролята ни в университета е да подготвяме отговорни журналисти, които няма да се поддават на желанието да пишат за кликове. Но също така трябва да помогнем на всичките си студенти да развият информационна грамотност, за да могат да бъдат скептични потребители.

Като споменахме рейтинговата система, ролята на такива класации - държавни и частни - постоянно расте. Някои наблюдатели виждат в това проблем: университетите са принудени да променят програмите си, само за да угодят на критериите на тези ранглисти. Възможно ли е изобщо честно и обективно да се сравняват различни университети, ако оставим настрана може би единствения измерим критерий - професионалната реализация на възпитаниците им?

Неимоверно трудно е да се създаде честна система за оценка. Проблемът е, че институциите на висшето образование са много различни. Погледнете например Софийския университет и нас. Софийският университет е в центъра на града, той е огромен, съществува от много отдавна, и е център на научна дейност в много раз-

лични области. Ние сме ориентирани предимно към преподаването, макар че някои от преподавателите ни са и много добри изследователи. Как да сравните двата университета, когато мисиите им са толкова различни? Може би най-добрият начин е чрез успеха на възпитаниците. Могат да се правят различни тестове, разбира се, но това води към преподаване, насочено навън към решаването на тестове - а това е лошо. Някои разчертават целите си учебни програми така, че възпитаниците им да са най-добри в стандартизираните тестове. И вие сте прав, и критиците са прави. В САЩ например избираемостта е основен критерий в класациите. Така че някои висши училища окуражават хората да кандидатстват - дори хора, които нямат и минимален шанс да бъдат приети. Така могат да отхвърлят повече кандидати и да повишат коефициента си на избираемост. Коеито никак не е етично.

В същото време, хората искат да знаят дали изпращат децата си в добри училища. Как да го разберат? Ако знаех отговора, щях да съм богат.

Демографската криза и "изтичането на мозъци" най-после се разпознават като първостепенен проблем за България и от политическата класа. Няколко правителства очакваха да го коригират лесно с "внос на мозъци" от страни извън ЕС. Но, както ни каза преди време предшественикът ви д-р Стивън Съливан, чужденците с български паспорти търсят възможности навсякъде из ЕС по същия начин, по който го правят и българите. Виждате ли изход от това положение?

Аз съм работил и в региона на Нова Англия в САЩ, който има същия проблем, и го голя-

"В ранните дни на интернет хората се надяваха, че информацията ще бъде демократизирана. Така и стана. Но образованието не успя да догони тази информационна лавина"

ма степен по същата причина: множество индустрии, които са били много добри работодатели, са го напуснали.

Нещо, което България би трябвало да направи, е да улесни талантите чуждестранни студенти да остават в страната, след като се дипломират. Имаме много випускници от страни извън ЕС, които самите ние бихме наели на работа. Но обикновено отнема 6-8 месеца, докато преминат през всички процедури.

Хората идват в България, харесват я и искат да останат. Не смятам, че е нужно да им даваме паспорти - дългосрочно разрешително за пребиваване и работа е напълно достатъчно.

Другото е да се направи така, че страната да създава добри икономически възможности за гражданите си. Коеито е свързано и с корпоративната култура, и с върховенството на закона. Да си сигурен, че ако работиш усилено и спазваш правилата, ще имаш успех.

Като заговорих за българите, ние работим с Фондация "Америка за България". Тя също са много загрижени за демографските проблеми и си партнираме отдавна. Фондацията създаде един много хубав фонд за заеми, от който българските студенти могат да заемат по време на следването си в АУБГ и още няколко университета. И за всяка година след дипломирането си, в която те останат да работят в България, им се опрощава 20% от главницата по заема. Не е напълно безплатно образование, но много се доближава.

Като стана дума за това, АУБГ е университетът с най-високите такси в България - макар те да са само частичка от онова, което плащат студентите в САЩ. В щатските университети таксите са се утроили от 70-те години насам. В същото време университетите по света са се увеличили от около 500 през 50-те до над 10 000 днес. Каква е тенденцията: по-достъпно, или по-недостъпно става висшето образование?

Това също е много интересен въпрос. Мисля, че в някои отношения днес е по-лесно, защото има много повече точки за достъп. Предизвикателството е, както казахте, с парите. Онова, което се случва с общественото образование в САЩ, е, че финансирането за него спадна много.

Защо се случи това?

Защото то изглежда като лесно място, откъдето да правиш съкращения при проблеми с бюджета. Тези съкращения не проличават веднага, защото ефектът от висшето образование се проявява години след като студентите са го завършили. Освен това в САЩ висшето образование е непопулярно ▶

► сред значителна част от населението, така че не е политически трудно да се ореже финансирането. Те са бесни, когато трябва да плащат таксите за колежа на децата си, но иначе нямат нищо против бюджетните съкращения.

Така че, като съотношение такси към доходи, цената на образованието се повиши много и това ограничава достъпа. Трябва да измислим как да намалим таксите, а това е много трудна задача. АУБГ например не пилее много пари, уверявам ви. Намалването на таксите или увеличаването на стипендиите ще е сериозно предизвикателство.

Но най-вече имаме нужда от един разговор, който да ни припомни, че висшето образование е наистина обществено благо. Образованото, умело население е добро за всяка държава. В Америка през 40-те и 50-те точно такъв бе подходът на щатските власти. Друг такъв период е бил през 1860-те и 1870-те. По онова време правителството си е казало: трябва да научим хората да бъдат добри фермери, да бъдат добри инженери. Това са двата периода на големи инвестиции във висшето образование в САЩ - разделени от цяло столетие. И мисля, че те са променили съществено съдбата на страната ни.

През 50-те и 60-те висшето образование бе почти безплатно. Да, трябваше да си купуваш учебници и такива неща, но таксите бяха по няколко стотин долара на година. Това роди истински приток на хора с добри умения и широк мирозглед.

И после Роналд Рейгън, като губернатор на Калифорния, започна да орязва финансирането на щатските университети. А Калифорния винаги е била като ветропоказател за нещата, които се случват в САЩ.

В България имаме рекорден брой университети спрямо населението. В някои има повече места, отколкото кандидати. Нормална ли е такава ситуация? Можем ли да разчитаме само на механизмите на свободния пазар да я коригират?

Пазарът сам по себе си не може да го направи, защото има регулаторни режими и политически зависимости, крепящи много институции, които според мен не трябва да всяка цена да се крепят.

Интересното в България е, че има толкова университети с наистина много тясна специализация. Пример: в София има Минно-геоложки университет. В САЩ има само шепс училища, посветени на минното дело и геологията. Обикновено те се преподават в инженерните училища, заедно с гражданско инженерство и други такива специалности. По този начин плащаш само за една администрация, един комплекс от сгради, една инфраструктура.

"Имам една теория, според която по комунистическо време за правителството е било удобно да отдели различните центрове на знанието. Да държи литературите далеч от инженерите"

Имам една теория, според която по комунистическо време за правителството е било удобно да отдели различните центрове на знанието. Да държи литературите далеч от инженерите. И днес България страда от махмурлука от онази политика с толкова много специализирани училища, които вероятно би трябвало да се обединят в по-малък брой, но по-големи институции. Това обаче е трудно политически. Пазарът постепенно ще ги задуши, но те ще са мъртви дълго, преди да бъдат погребани. Много жалко, защото има множество хора в тях, които са посветили живота си на тези институции и на техните студенти.

Изглежда малко като да имаш Университет по пиано и Университет по клавиесин...

И те никога не се срещат.

Никога не се срещат. Това понижава интелектуалната производителност на страната, защото хората от различни специалности не общуват помежду си и не обменят идеи.

Българското образование при социализма бе критикувано, че е твърде теоретично и енциклопедично. Не отидохме ли обаче в другата крайност? Наскоро 400 световни учени протестираха срещу проучванията PISA, провеждани от ОИСР, защото наблягат твърде много на специализацията. В писмото си до ОИСР те казват, че такъв подход може и да създава добри работници, но създава лоши граждани. Има ли някакъв претип според вас?

Мисля, че в АУБГ всъщност сме го постигнали, защото много от програмите ни са

силно практични - бизнес, компютърни науки, и в същото време поддържахме една учебна програма с доста широк профил. Най-големият проблем с "приложното" образование е, че то остарява много бързо. Настъпват много бързи промени в индустриите, затова хората трябва да са гъвкави и да реагират бързо. Трябва да имат въображението да си представят себе си в друга роля.

Всъщност не толкова образованието се насочи към практиката, колкото потребителите на образование вземат решения на базата на практическото приложение, което очакват да получат. Така че хора, които не искат да бъдат инженери, се записват да учат инженерство, и хора, които не искат да са адвокати, следват право. В САЩ сега имаме излизък от адвокати. И ако не си се дипломирал от водещите университети, не можеш да си намериш работа.

В АУБГ имаме щастие: възпитаниците ни много лесно да си намират добра работа, щом завършат. Но важният въпрос днес не е как да намеря работа, а как да съм подготвен да съм успешен зрял човек. Кое то значи да умея да се приспособявам към различни обстоятелства.

Все повече анализатори говорят за нуждата да се учи цял живот заради нашествието на автоматизацията и изкуствения интелект. Възможно ли е класическото висше образование - във вида 4-5 години след училище - да загуби смисъла си?

Знаете ли, много критици предричат това от дълги години. Трудно е да се каже. Мисля, че отмирането на висшето образование щеше да е по-вероятно, ако гимназиалното беше по-добро. Защото проблемът в САЩ, а вероятно - и тук, е, че гимназията не е достатъчна да подготви хората да бъдат успешни. Някога беше, защото и нещата бяха по-прости, а и самото гимназиално образование беше по-качествено.

Талантливите и мотивирани младежи могат да се образуват по най-различни начини. Но за мнозинството студенти традиционният университет е критичен период в живота, в който те да съзреят в място като АУБГ - мясно, където срещаш хора от други култури и си принуден да общуваш с тях. И ставаш независима личност в една относително безопасна среда.

Базовият модел на университетското образование е на близо хиляда години. Издържал е теста на времето в най-различни ситуации. И, макар и нашата сфера да се нуждае от адаптиране към новостите, този модел все още ми изглежда силен и издръжлив. ■